

Η «Αλλαγή» και το κράτος

Μπροστά στη δεύτερη τετραετία

Τα ασφυκτικά όρια
μιας «πλήρως αυτοδύναμης» κυβέρνησης

Οι πολιτικές εξελίξεις που ολοκληρώθηκαν με τις εκλογές του περασμένου Ιουνίου εξασφάλισαν στο ΠΑΣΟΚ τον πλήρη έλεγχο των κέντρων άσκησης της «τρέχουσας πολιτικής»: Αυτοδύναμη κοινοβουλευτική πλειοψηφία, με παράλληλο περιορισμό των εξουσιών της προεδρίας μετά την απομάκρυνση του Καραμανλή.

Εντούτοις, παρά την «πλήρη αυτοδυναμία» της κυβέρνησης, ή μάλλον χάρη σ' αυτήν, γίνονται σήμερα περισσότερο φανερά παρά ποτέ τα ασφυκτικά περιοριστικά όρια μέσα στα οποία υποχρεώνεται να κινηθεί η κυβερνητική πολιτική: Τα όρια που θέτει η συνέχεια του (καπιταλιστικού) «κράτους δικαίου» (που εγκαινίασε η μεταπολίτευση του '74) και που το ΠΑΣΟΚ επιχειρεί μιν να μετασχηματίσει, χωρίς όμως να αμφισβητεί εκείνα τα χαρακτηριστικά του, που ακριβώς συμπυκνώνουν τις αστικές σχέσεις εξουσίας¹. Τα όρια επιπλέον που θέτουν οι οικονομικές (καπιταλιστικές) σχέσεις εξουσίας, ιδιαίτερα στη σημερινή «περιοριστική» συγκυρία της κρίσης.

Το «πλήρως αυτοδύναμο» ΠΑΣΟΚ χαρακτηρίζεται λοιπόν σήμερα από μια διπλή αναποτελεσματικότητα:

1. Να πείσει ότι μπορεί να προωθήσει την πολιτική στρατηγική του, το «σοσιαλιστικό μετασχηματισμό».

2. Να επιδείξει μια αποτελεσματική κυβερνητική λειτουργία και να σταθεροποιήσει την οικονομία.

Η διπλή αναποτελεσματικότητα της κυβέρνησης είναι πρώτα απ' όλα προφανής σε ορισμένους από εκείνους που, όπως οι ίδιοι ομολογούν, το 1981 είχαν αυταπάτες: «Έτσι, λοιπόν, ξεκινάμε πλησιίστιοι για τη δεύτερη τετραετία, χωρίς οράματα, χωρίς περιττές και μηδέποτε ικανοποιούμενες υποσχέσεις, χωρίς τελοσπάντων αυταπάτες (...) Το 1985, δεν ξεκινά όπως ξεκίνησε το 1981» (Αντί, 2-8-85).

Όμως και η ίδια η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ φαίνεται να αντιλαμβάνεται ότι δεν έχει ακόμα κριθεί η υλοποίηση των στόχων της, τόσο των άμεσων, όσο και εκείνων που, υποτίθεται, προωθούν την πολιτική της στρατηγική:

«Στον κρατικό μηχανισμό πρέπει να δημιουργήσουμε μια διοίκηση αποτελεσματική στην υπηρεσία

του πολίτη (...) Η οικονομική πολιτική σταθεροποίησης, όσο πετυχημένη κι αν είναι, δε φέρνει το σοσιαλισμό. Η μετάβαση στο σοσιαλισμό περνάει μέσα από διαρθρωτικές αλλαγές που προγραμματίζουμε (...) Ο αγώνας δρόμου πάνω στον οποίο θα κριθούμε είναι η έγκαιρη απόδοση των νέων θεσμών που εγκαινιάζουμε»².

Το αδιέξοδο της αντιπολίτευσης
και της κομμουνιστικής Αριστεράς

Το ΠΑΣΟΚ καταφέρνει εντούτοις σήμερα να ηγεμονεύει σχετικά άνετα στην πολιτική σκηνή γιατί οι πολιτικοί του αντίπαλοι, η Δεξιά αλλά και τα δύο Κ.Κ., διέρχονται μια πρωτοφανή κρίση πολιτικής.

Οι εκλογικές αναμετρήσεις από το 1981 μέχρι σήμερα έδειξαν ότι η πολιτική στρατηγική της Δεξιάς παραμένει κατά τέτοιο τρόπο μειοψηφική στα εργατικά και αγροτικά στρώματα³, ώστε να μην μπορούν σήμερα να προδιαγραφούν οι όροι που θα επιτρέψουν στη Δεξιά να ανακτήσει την κοινοβουλευτική πλειοψηφία.

Έτσι η Δεξιά, απ' τη μια αποδύεται σε μια «ιδεολογικού τύπου» κριτική για τη φθορά της κυβέρνησης, ενώ απ' την άλλη φαίνεται να προσδοκά κάποιο «θαύμα» (στη σημερινή συγκυρία την «πλήρη κατάρρευση της οικονομίας»), που θα τη φέρει και πάλι στην εξουσία.

Ίσως όμως επειδή η αστική πολιτική είναι η τέχνη του εφικτού κι όχι των «θαυμάτων», διαμορφώνεται σήμερα μια σημαντικής εμβέλειας τάση στο εσωτερικό της Δεξιάς, η οποία δείχνει να αντιλαμβάνεται τις αιτίες της κρίσης που διέρχεται η παράταξή τους: «Οι λαϊκές τάξεις στράφηκαν εναντίον μας (...) χρεώνοντάς μας την αποκλειστική εκπροσώπηση της πλουτοκρατίας και του εργοδοτικού κέρδους» (Α. Ανδριανόπουλος, Το Βήμα 8/6/85). Επιχειρεί λοιπόν η τάση αυτή, συνεπικουρούμενη κι από τους «αποχωρήσαντες» βουλευτές και παράγοντες της Ν.Δ., να προσανατολίσει την παράταξη της Δεξιάς προς μια εντελώς νέα στρατηγική: Την άμβλυνση της πώλησης, με την αναγνώριση της όποιας «θετικής ιστορικής προσφοράς του ΠΑΣΟΚ», με την ενίσχυση των «προσγειωμένων τάσεων» του ΠΑΣΟΚ, ώστε να γίνουν επιτέλους δυνατές οι «συναινετικές διαδικασίες». Υποστηρίζουν ακόμα και τη θέσπιση της απλής αναλογικής, εφόσον αυτή θα συνεισέφε-

ρε στη συναίνεση. Έτσι λοιπόν ο Μπούτος πιστεύει ότι «είναι αδιάφορο αν το ΚΚΕ εκπροσωπείται από 13 ή 33 βουλευτές (...) οι υπόλοιποι 267 μπορούν να βρουν τρόπους συνεννόησης» (Το Βήμα 4/8/85).

Όμως η πώληση στην πολιτική σκηνή δεν αποτελεί δημιούργημα της θέλησης των πολιτικών αρχηγών. Αποτελεί έκφραση δυο διαφορετικών στρατηγικών διαχείρισης της καπιταλιστικής κρίσης, με διαφορετικά η καθεμιά κοινωνικά ερείσματα. Αντανακλά λοιπόν μ' ένα συγκεκριμένο τρόπο την κοινωνική πώληση. Οι ελπίδες λοιπόν των «συναινετικών» δεξιών έχουν μηδαμινές πιθανότητες να γίνουν πραγματικότητα.

Ποιες είναι όμως οι ελπίδες της παραδοσιακής Αριστεράς; Κι εδώ η κρίση πολιτικής είναι απόλυτα προφανής. Η παραδοσιακή Αριστερά εμμένει στη «δυσπότεστη» προεκλογική πολιτική της: Υπεράσπιση των στόχων της «Αλλαγής», καταγγελία της «εγκατάλειψής» τους από το ΠΑΣΟΚ.

Υποστηρίζαμε επανειλημμένα ότι αυτή η πολιτική ουσιαστικά εκφράζει —αλλά και αναπα-

ράγει— την ηγεμονία της «υπαρκτής Αλλαγής» πάνω στην Αριστερά. Εδώ αξίζει να προσέξουμε ότι από τη διπλή αναποτελεσματικότητα του ΠΑΣΟΚ, ως προς τον κοινωνικό μετασχηματισμό κι ως προς την κυβερνητική διαχείριση, η παραδοσιακή Αριστερά επικεντρώνει την κριτική της στο δεύτερο σκέλος, στην κυβερνητική διαχείριση. Σ' αυτή την κατεύθυνση υποτάσσει και τις κινητοποιήσεις που ελέγχει ή επηρεάζει. Το «ζητούμενο» λοιπόν για την παραδοσιακή Αριστερά δεν είναι παρά μια κυβερνητική διαχείριση που να μην υπαναχωρεί αλλά να υπηρετεί τους στόχους της «Αλλαγής». Κάνει μ' άλλα λόγια πράξη η παραδοσιακή Αριστερά την αντίληψη ότι ο κοινωνικός μετασχηματισμός πραγματώνεται μέσα από το κράτος, με μοχλό την κυβερνητική βούληση. Η θεμελιώδης αριστερή αντίληψη ότι η κοινωνική αλλαγή έχει σαν κινητήρια δύναμη τη λαϊκή πάλη, που αμφισβητεί, μετασχηματίζει και ανατρέπει τις καπιταλιστικές κοινωνικές και κρατικές δομές, θεσμούς και σχέσεις εξουσίας, φαίνεται πως έχει πλέον τελεσιδικία εγκαταλειφθεί από την παραδοσιακή Αριστερά. Η παραδοσιακή Αριστερά μετατρέπεται όλο και περισσότερο σε «καθεστωτική δύναμη».

Το κόμμα και το κράτος

Η στρατηγική του ΠΑΣΟΚ για τη νέα τετραετία έχει σαν κεντρική επιδίωξη το να διατηρηθούν τα σημερινά ποιοτικά χαρακτηριστικά των πολιτικών και κοινωνικών αντιπαράθεσεων, που του διασφαλίζουν την κοινοβουλευτική αυτοδυναμία και την πολιτική ηγεμονία, με την κρίση πολιτικής που διέρχονται οι αντίπαλοί του.

Στη σημερινή όμως συγκυρία η σταθερότητα αυτών των χαρακτηριστικών μειώνεται μέσα από την όξυνση της οικονομικής κρίσης και τα περιοριστικά μέτρα που υποχρεώνεται η κυβέρνηση να υιοθετήσει. Επειδή λοιπόν το ΠΑΣΟΚ αντιλαμβάνεται ότι η ηγεμονία της πολιτικής του δύσκολα μπορεί πλέον να στηρίζεται μόνο στην εμβέλεια και τη συναίνεση που εξασφαλίζει η μεταρρυθμιστική, θεσμική, κοινωνική και οικονομική κυβερνητική του πολιτική, προτίθεται σήμερα να επιχειρήσει να διευρύνει τα

κοινωνικά του ερείσματα, μέσα από την αναβάθμιση του ρόλου του κομματικού του μηχανισμού.

Η νέα αυτή πολιτική στοχοθεσία είναι ταυτόχρονα και η κύρια «πρόταση διεξόδου» της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ, για να ξεπεράσει το «Κίνημα» τη διπλή αναποτελεσματικότητα που στο πρώτο μέρος αυτού του κειμένου περιγράψαμε. «*Η αναβάθμιση της οργάνωσης αποτελεί το κύριο μέλημά μας για να μπορέσουμε να κατακτήσουμε τους στόχους της νέας τετραετίας αλλά και να σταθεροποιήσουμε γενικότερα και να επιταχύνουμε την πορεία της Αλλαγής*»¹.

Η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ διατείνεται ότι η ανάπτυξη του κομματικού μηχανισμού δεν θα προσανατολιστεί ούτε προς την «κομματικοποίηση του κρατικού μηχανισμού» (των μοντέλων του υπαρκτού σοσιαλισμού), ούτε προς την «κρατικοποίηση» της κομματικής ηγεσίας και την αποκοπή της από τη βάση (του σοσιαλδημοκρατικού μοντέλου)². Στην ουσία όμως το ΠΑΣΟΚ μένει δέσμιος της αντίληψης ότι η κοινωνική αλλαγή έχει ως κύριο μοχλό της την κυβερνητική πολιτική και πρωτοβουλία. Γι' αυτό και το κοινωνικό κίνημα που θέλει να διαμορφώσει για την προώθηση της «Αλλαγής», οικοδομείται όχι με βάση την κριτική στις αστικές σχέσεις εξουσίας, αλλά με βάση τις «Επιτροπές Στήριξης» του κυβερνητικού έργου. Μάλιστα, είναι η κομματική ηγεσία που θα δίνει τη γραμμή στις «Επιτροπές Στήριξης»: «*Πρέπει να επεξεργαστούμε άμεσα συγκεκριμένο σχέδιο ενεργοποίησης, αξιοποίησης και ουσιαστικής συμμετοχής των εκατοντάδων χιλιάδων μελών των Επιτροπών Στήριξης στην πορεία της εφαρμογής του προγράμματος της Νέας Τετραετίας*»³.

Έτσι κι αν ακόμα καταφέρει ο κομματικός μηχανισμός του ΠΑΣΟΚ να εκμεταλλευθεί τις σημερινές σχέσεις του με το λαϊκό κίνημα και να αυξήσει την εμβέλεια της παρέμβασής του στους μαζικούς χώρους, το αποτέλεσμα δεν θα είναι άλλο από μια συνεχή προσπάθεια της οργάνωσης να «κομματικοποιήσει το κράτος» για να αμβλύνει την κυρίαρχη τάση, την κρατικοποίηση της κυβέρνησης και της κυβερνητικής πολιτικής.

Ας το διατυπώσουμε αξιωματικά: Η αντίληψη ότι το κράτος αποτελεί ένα «εργαλείο» που η κυβέρνηση της «Αλλαγής» μπορεί —αφού το πάρει στα χέρια της— να το μετασχηματίσει και εν συνεχεία να το χρησιμοποιήσει για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας, σηματοδοτεί την κυριαρχία της αστικής ιδεολογίας και πολιτικής στο εσωτερικό της Αριστεράς.

Συγχρόνως όμως, η πειστικότητα και η εμβέλεια αυτής της αντίληψης φτάνει σήμερα στα όριά της.

Το κράτος και η εξουσία

Χρειάζεται να επιμείνουμε στα ζητήματα του κράτους και της εξουσίας, όπως και στα ζητήματα της κοινωνικής και πολιτικής πώλωσης, γιατί φαίνεται ότι θα αναδεικνύονται συνεχώς μέσα στην Αριστερά, κατά τη δεύτερη περίοδο της «Αλλαγής». Είναι προφανές ότι η ιστορική αποστολή της Αριστεράς, η απελευθέρωση της αντικαπιταλιστικής δυναμικής του κινήματος για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας, βασίζεται πρώτα απ' όλα στην ικανότητα ερμηνείας της συγκυρίας. Το σημαντικότερο θεωρητικό και πολιτικό εμπόδιο προς αυτή την κατεύθυνση είναι σήμερα η «εργαλειώδη» αντίληψη για το κράτος και την εξουσία. Όχι μόνο στη «θετική» της εκδοχή (χρήση του κράτους για την Αλλαγή), αλλά και στην «αρνητική» της εκδοχή, που ξαναγίνεται επίκαιρη στη ση-

μερινή συγκυρία.

Η «αρνητική» αυτή εκδοχή εξαντλείται στη θέση ότι το κράτος είναι ένα εργαλείο του κεφαλαίου και γι' αυτό κάθε στιγμή χτυπά, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, τους εργάτες και το λαό. Η αντίληψη αυτή δεν χάνει μόνο απ' τα μάτια της τη συγκυρία. Δυσκολεύεται να καταλάβει ακόμα και αυτά που γράφονται για τη συγκυρία, όταν δεν εμπίπτουν στην αντίληψη του κράτους «εργαλείου», ή στην προφάνεια της «γυμνής αλήθειας» και της «είδησης» που αναπαράγει η δημοσιογραφική αντίληψη των πραγμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το άρθρο του Π. Γεωργίου στον προηγούμενο *Σχολιαστή*: Από τη θέση μας ότι η Αλλαγή «δεν υπερβαίνει τα όρια του πραγματικού "κόμματος" της κεφαλαιοκρατικής εξουσίας και της νομιμότητάς του: του αστικού κράτους» (*Σχολιαστής* 26, βλ. και *Θέσεις* 11) ο Γεωργίου κατάλαβε πως υποστηρίζουμε ότι: «*το αστικό κράτος λειτουργεί σε πλήρη αντιπαράθεση με το κεφάλαιο, το οποίο υπάρχει πλέον (ως Δεξιά;) έξω από το κράτος*».

Ας επανέλθουμε λοιπόν όσο πιο απλά γίνεται. Το αστικό κράτος δεν είναι «εργαλείο» αλλά «σχέση»: αποτελεί τη συμπίκνωση της αστικής ταξικής κυριαρχίας και το κέντρο άσκησης της αστικής πολιτικής εξουσίας. Αυτό σημαίνει ότι το κράτος: α) Οργανώνει τις κυρίαρχες τάξεις σε αναφορά με τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά τους. Αποδιοργανώνει και υπονομεύει τα μακροπρόθεσμα λαϊκά συμφέροντα. β) Παρεμβαίνει για να οργανώσει ολόκληρη την κοινωνία σύμφωνα με τα μακροπρόθεσμα αστικά συμφέροντα. Συγχρόνως εμφανίζει την καπιταλιστική κοινωνική τάξη σαν έκφραση της λαϊκής κυριαρχίας και του εθνικού συμφέροντος.

Για να πετύχει τα παραπάνω, το κράτος διατηρεί μια σχετική αυτονομία, τόσο από την οικονομία, όσο και από τα άμεσα (μέσα στη συγκυρία) συμφέροντα και επιδιώξεις των διαφορετικών κεφαλαιοκρατικών μερίδων. Από την άλλη, στο εσωτερικό του κράτους, (δηλαδή στο εσωτερικό των σχέσεων εξουσίας), εγγράφονται τα συνολικά αποτελέσματα της πάλης των τάξεων, άρα και η δυναμική της λαϊκής παρέμβασής. Έτσι όλες οι μορφές καθεστώτος κι όλες οι κυβερνήσεις στα πλαίσια του αστικού κράτους δεν είναι το ίδιο πράγμα.

Συνακόλουθα —και τούτο είναι που κυρίως μας ενδιαφέρει εδώ— είναι δυνατό, σε μια φάση της ταξικής πάλης (στο εσωτερικό των αστικών σχέσεων εξουσίας), η λαϊκή δυναμική να επιβάλλει (στο κράτος) *ως τρόπο οργάνωσης των μακροπρόθεσμων κεφαλαιοκρατικών συμφερόντων*, όχι τη στρατηγική που επιλέγουν *άμεσα* οι κεφαλαιοκράτες (π.χ. τη ριζική συρρίκνωση των ελευθεριών, της λαϊκής κατανάλωσης και των κρατικών παροχών), αλλά μια «συμβιβαστική» στρατηγική, που να θεμελιώνεται στην προάσπιση κάποιων *άμεσων* λαϊκών κατακτήσε-

ων μέσα στη συγκυρία. Το ζήτημα ήταν ήδη γνωστό στον Μαρξ (18η Μπρυμαίρ)⁴. Το πιο «τρανταχτό» ιστορικό παράδειγμα είναι η πρώτη φάση του New Deal στις ΗΠΑ του Μεσοπολέμου⁵.

Στη σημερινή λοιπόν φάση της ταξικής πάλης:

α) Η Αλλαγή αποτελεί τη «συμβιβαστική» εκδοχή διαχείρισης των μακροπρόθεσμων κεφαλαιοκρατικών συμφερόντων. Δεν αποτελεί επομένως «στάδιο» στην πορεία από τον καπιταλισμό στο «σοσιαλισμό». Συμπυκνώνει ένα συγκεκριμένο (συγκυριακό) ταξικό και πολιτικό συσχετισμό δυνάμεων στα πλαίσια των κεφαλαιοκρατικών σχέσεων εξουσίας. Καταφέρει να αποκτήσει οργανικές σχέσεις με τη λαϊκή δυναμική: σχέσεις σύνδεσης-σύγκρουσης, κατατείνοντας σε τελική ανάλυση να ενσωματώσει τη λαϊκή δυναμική στα μακροπρόθεσμα αστικά συμφέροντα.

β) Η Δεξιά προωθεί την επιθετική εκδοχή της καπιταλιστικής διαχείρισης. Επιδιώκει την ανατροπή των σημερινών κοινωνικών συσχετισμών με τη συντριβή του εργατικού και λαϊκού κινήματος και τη συρρίκνωση της κρατικής κοινωνικής πολιτικής. Είναι η στρατηγική που διαμορφώθηκε και απόκτησε συγκεκριμένα κοινωνικά ερείσματα μέσα στην καπιταλιστική κρίση κατά τα τέλη της δεκαετίας του '70. (Άρα για τα ζητήματα που συζητάμε εδώ, λίγο ενδιαφέρει το ύψος των κρατικών δαπανών των προηγούμενων δεκαετιών).

γ) Στις εκλογές του Ιούνη ηττήθηκε η επιθετική αστική στρατηγική. Αυτό είναι προς το συμφέρον του λαϊκού κινήματος.

Η κριτική προς την «Αλλαγή» πρέπει να πάρει υπόψη της τις υπαρκτές αντιφάσεις της «Αλλαγής». Αλλιώς παραμένει ένας γενικόλογος «αντικρατικός» αφορισμός.

Γιάννης Μηλιός

1 Τ. Κυπριανόη, Θ. Τσεκουρί, «ΠΑΣΟΚ: Μυθος και ιστορία», *Θέσεις* τ. 12, Ιούλιος-Σεπτέμβριος '85.

2. Εισήγηση του Α. Παπανόρεου στη Σύνοδο της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ, *Ελευθεροτυπία* 25/7/85.

3. Γ. Μηλιού, «Προ και μετεκλογικές παρωπίδες» *Σχολιαστής* τ. 28.

4. Βλ. και τις δηλώσεις του «αποχωρησαντος» νεοδημοκράτη Α. Κατσαούνη, *Ελευθεροτυπία* 2/8/85.

5. Κ. Σκανοαλιόη, «Η σχέση κυβέρνησης-οργάνωσης κατά τη νέα τετραετία», *Το Βήμα* 11/8/85.

6. Ο Μαρξ μιλάει για τη γαλλική αστική τάξη που «θυσιάζει το ταξικό γενικό της συμφέρον, το πολιτικό της συμφέρον, στα πιο στενά, ιδιαίτερα και ιδιωτικά συμφέροντά της». Και αλλού: «η υπεράσπιση των δημόσιων συμφερόντων της (...) τη δυσαρεστεί και την ενοχλεί».

7. Η. Ιωακείμογλου, «Για την αντικαπιταλιστική έξοδο από την κρίση» *Θέσεις* τ. 12, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 1985.

